

ARISTOTELIS

IZGLĪTĪBAI . ? !

2010. gada 25. februārī plkst. 16.30
Satori grāmatnīcā Lāčplēša ielā 31, Rīgā

Tēzes

Vita Paparinska. Aristoteļa *Rētorika* – didaktisks teksts?

1. Antīkajos avotos, kuri sniedz ziņas par Aristoteļa dzīvi, par sarakstītajiem darbiem un to teksta tradīciju, konkrētu ziņu par traktātu *Rētorika* ir maz, par teksta vietu un nozīmi sarakstīšanas laika kultūrtelpā – nav vispār.
2. Mūsdienu zinātniskā doma neapšaubā fakti, ka Aristoteļa *Rētorika* ir teksts, kas bija iederīgs Atēnu kultūrvidē, tur tika novērtēts un varēja pilnvērtīgi funkcionēt – tostarp kā rētorikas mācību līdzeklis Aristoteļa skolā Licejā.
3. Šis uzstādījums pamatojas uz diviem no antīkajiem tekstiem izsecinātiem argumentiem:
  - kad Aristotelis atgriezās Atēnās 335.g.p.m.ē., *Rētorika* bija pabeigta / gandrīz pabeigta (abu fakti hronoloģisko sasaisti pierāda precīzi datējamie fakti antīko avotu liecībās);
  - antīkie avoti liecina, ka Aristotelis pastāvīgi un ilgstoši darbojies didaktikas jomā (Akadēmijas periodā viņš pasniedzis rētoriku, un noteikti arī vēlākā Aristoteļa pedagoģiskā darbība – gan Maķedonijas Aleksandra skolotāja statusā, gan Licejā – ietvēra antīkās pasaules nozīmīgākā kultūrfenomena – rētorikas – didaktiku.
4. Aristotelis pārzinājis un kritiski vērtējis dažādu autoru iepriekš izstrādāto rētorikas mācībgrāmatu saturu – tā varēja būt motivācija piedāvāt alternatīvu rētorikas izklāstu.
5. Pārliecinošs apstiprinājums, ka *Rētorika* ir izstrādāta izmantojumam mācību procesā, ir šī darba atbilstība antīkajos avotos norādītajām didaktiska teksta raksturiezīmēm:
  - didaktiskie teksti ir divu veidu - skaidrojumi / pamācības un iztīrījumi (*Tractatus Coislinianus*). *Rētorika* ir zinību jomas iztīrījums;
  - didaktiskā tekstā runā pats autors (Diomedis *Ars grammatica*). *Rētorika* strukturēta kā autora vēstījums vienskaitļa 1.personā;
  - didaktiskā tekstā vienmēr ir skolotājs un skolnieks / mērķauditorija (Servii *Praefatio ad Georgica*). *Rētorikā* funkcionē vispārināts skolotāja tēls sasaistē ar mērķauditoriju.

Līva Muižniece. Zināšanas un zinātnisks izskaidrojums Aristoteļa filozofijā

Referāta uzdevums ir aplūkot Aristoteļa atbildi uz jautājumu, kas ir zināšana, kritiski izvērtējot sengrieķu domātāja

pārliecību, ka jebkurš zinātnisks izskaidrojums, pirmkārt, sākas ar noteiktas parādības eksistences fakta konstatāciju, un otrkārt, pāriet pie vaicājuma, kāpēc attiecīgais fakts ir spēkā, kādi tā cēloņi. Noskaidrot cēloņus nozīmē tuvoties izpētes objekta būtisko pazīmju atklāšanai un izteikšana definīcijās, kas ļauj izskaidrot pārējās pētījuma objekta īpašības. Taču kā iespējams nošķirt būtiskās un nebūtiskās pazīmes? Kā mēs varam būt droši, ka pētījuma ceļš nav izvēlēts patvaļīgi un virzība patiešām notiek no faktiem pie izskaidrojumiem, no lietām pie lietu būtībām? Vai jau iepriekš nav jāpieņem kāda sistemātiska klasifikācija, kas leģitimē vienu faktu uzskatīšanu par dotiem, bet citu – par izskaidrojošiem? Ja tā, tad kas kalpo par šādas sistēmas izejas punktu? Kā iespējams izvairīties no cirkularitātes – skaidrojumu riņķojuma „pa apli”? Lai izgaismotu Aristoteļa stratēģiju un tās problemātiskos aspektus, uzmanības centrā būs Aristoteļa darba *Analytica posteriora* II. grāmata un tajā paustās teorijas saistība ar relevantām piezīmēm citviet filozofa darbu korpusā.

Brigita Aleksejeva. Piezīmes par *Rētorikas* tekstu – izziņas avots

- Darbs pie *Rētorikas* teksta komentēšanas un labošanas (!) ir vēl senāks nekā pie tā tulkošanas. Pētījumi par Aristoteļa *Rētorikas* vēsturi atklāj, ka *Rētorikas* teksta skaidrošanas pirmsākumi meklējami jau drīz pēc Aristoteļa nāves. Ar jaunu spar un citā kvalitātē *Rētorikas* teksta komentēšanu, skaidrošanu (arī labošanu) turpina tās tulkotāji, sākot no 1000. gada mūsu ērā līdz pat mūsdienām.
- Jo precīzāks tulkojums, jo vairāk dažādu no teksta nošķirtu paskaidrojoša satura atsauču un pielikumu, turpretim, ja tulkotājs vairāk uzmanības veltījis tulkojuma vieglākai uztverei, lasāmībai, liela daļa paskaidrojumu jau ir ietverti tulkojuma tekstā un papildmateriālu apjoms parasti ir krietni mazāks.
- Aristoteļa *Rētorikas* pirmās grāmatas tulkojuma latviešu valodā pamattekstā nav iekļauti oriģināltekstā neesoši paskaidrojumi vai papildinājumi. Kā tas ietekmē tulkojumu?
- *Rētorikas* pirmās grāmatas tulkojumu latviešu valodā papildina piezīmes par specifiskiem antīkās kultūras un vēstures faktiem un glosārijs, kurā apkopoti nozīmīgāko jēdzienu apzīmējumi un to ekvivalenti latviešu valodā. Sagatavotie papildmateriāli: (1) palīdz labāk izprast Aristoteļa domu gaitu, (2) atklāj aktuālo tā laika sociālpolitiskajā un kultūrvēsturiskajā vidē.

Mārtiņš Laizāns. Gnomes Aristoteļa Rētorikā kā izglītojošs materiāls

1. Aristoteļa gnomes noteiksme: tā ir vispārīgs apgalvojums par cilvēku rīcību – kāda būtu jāizvēlas un no kādas būtu jāizvairās.
2. Tā kā gnomes ietver norādes uz rīcību, piemēram, - *Nevajag vīram, kurš ir saprātīgs, izmācīt bērnus pārmeru gudrus* – tad var apgalvot, ka tās ir izglītojošas, vismaz to lietojums ir vērst uz noteiktas uzvedības ieteikšanu.
3. *Rētorikas* ietvaros Aristotelis mēģina noteikt, kas ir laime, labums, tikums, taisnīgums, bauda, likums. Tāpēc šajā darbā parādās vispārīgi apgalvojumi noteiksmes veidā, kas saistīti ar minētajiem jēdzieniem, tādējādi liekot informācijas saņēmējam izdarīt secinājumus, kāda uzvedība būtu vēlama un kāpēc tā būtu vēlama.
4. Gnomes lieto runās, it sevišķi ieteikuma runās. Pēc Aristoteļa uzstādījuma, tās būtu jālieto tikai gados vecākiem – pieredzējušākiem cilvēkiem un tikai par tādām jomām, kurās tiem pašiem ir pieredze. Tādējādi tas norāda, ka gnome ir kāda lietpratēja ieteikums citiem, ne tik lietpratīgiem kādā jomā – tātad gnome ir uz izglītošanu vēsta.
5. Vai gnomes tiek izmantotas arī mūsdienu runās? Vai tām ir tāda pati funkcija – izglīt, lai panāktu kādu noteiktu uzvedību?

Ilze Rūmniece. Runa 21. gadsimtā bez / ar Aristoteli

- Krīzes laiki aktualizējuši arī grieķus un grieķismus mūsu valodā; vārds *retorika* ir visai klātesošs masu mediju tekstos; bet vai retoriku uztveram saistībā ar senajiem grieķiem?
- Aristoteļa *Rētorikas* sakarā ezoteriskāki jautājumi (vai tas ir vienoti sarakstīts darbs, kas bijusi tā mērķauditorija u. tml.) atstājami fonā; svarīgāk ir pārdomāt, kāda / cik izvērsta ir / varētu būt šī darba saturiskā nozīme šodien, kāda ir / varētu būt mērķauditorija tā tulkojumam latviešu valodā.
- Aristoteli retorika interesējusi kā *sociāls fenomens* (G. A. Kennedy); nekas par to neliecina tik labi kā pats *Rētorikas* teksts (ziņas par valodas iespējām un līdzekļiem sociāli ētisku aspektu kontekstā); (dzimtās) valodas un runas prasme darbojas / nedarbojas sabiedrībā, ir / nav sabiedrības novērtēta?
- Topošais Aristoteļa *Rētorikas* latviešu tulkojums kā alternatīva daudzajām mūsdienu grāmatām par *retoriku*.

Harijs Tumans. Aristotelis un Aleksandrs Lielais – skolotājs un skolnieks

1. Kādēļ tieši Aristotelis?
  - Meklējot skolotāju savam dēlam, Filipam II bija liela izvēle, bet viņš izvēlējās tieši Aristoteli – toreiz vēl ne īpaši pazīstamu filozofu.
  - Kas viņu pamudināja uz to?
  - Kāda bija paša Aristoteļa motivācija, kad viņš pieņēma Filipa piedāvājumu?
2. Ko Aristotelis mācīja Aleksandram?
  - Mums nav precīzu ziņu, kas ļautu atbildēt uz šo jautājumu, mēs varam runāt vienīgi par to, ko Aristotelis varēja mācīt Aleksandram, kā arī par to, ko viņš varētu

vēlēties iemācīt savam audzēknim.

- Laikā, kad Aristotelis mācīja Aleksandru, viņš vēl nebija uzrakstījis savus lielos darbus, bet, zinot, kāda toreiz bija izglītība, kā arī balstoties uz vēlākiem Aristoteļa darbiem, mēs varam droši pieņemt, ka viņš mācīja savam skolniekam ētiku, retoriku un politiku.
- Blakus tam nav šaubu, ka Aristotelis ir vēlējies izaudzināt Aleksandru par ideālu valdnieku, atbilstoši saviem politiskajiem uzskatiem.

3. Kādu iespaidu Aristotelis atstāja uz Aleksandru?

- Mēs zinām, ka Aleksandram bija liela cieņa pret savu skolotāju, kas nozīmē, ka Aristoteļa mācība nevarēja viņu neiespaidot. Var pieņemt, ka Aleksandru iespaidoja Aristoteļa ētiskais ideāls, un, ka tieši patiecoties savam skolotājam, viņam ir bijuši stingri ētiskie principi, pats viņš ir bijis vienaldzīgs pret bagātību un parasti atturīgs pret miesas baudījumiem.
- Taču, kas attiecas uz politisko teoriju, Aleksandrs izrādījies pārāk par savu skolotāju, jo:
  - a) Aristotelis uzskatīja Āzijas iedzīvotājus par barbariem, kas no dabas ir vergi, bet Aleksandrs uzskatīja viņus par līdzvērtīgiem cilvēkiem, iekļāva viņus elitē un gribēja izveidot vienotu valsti / impēriju, kur grieķi, maķedonieši un visi *barbari* veidotu vienu tautu;
  - b) Aristotelis domāja tikai polisas kategorijās un nevarēja iedomāties citu valsts formu, bet Aleksandrs veidoja milzīgu kosmopolītisku impēriju.

